

ДОМ У ТВОРЧОСЦИ МИХАЙЛА КОВАЧА**1

У тей работи анализуеме значене завичаю у його найушишим значеню у рамикох Ковачово миту, а то значене хижи односно дома. Дом єдини простор щесца у Ковачових ділох и представя космогонийни символ. Понеже Ковач свой мит вибудовал на основи матрици Шевченкового авторского миту України, будзе приказане же и при Ковачови мож препознац значене дома таке яке присутне и при Шечвенкови. Тиж так, представи ше и хижа як сакрални простор, хаснуюци толкованє сакралного простору яке дава Мирча Елияде, але и хижа як космична оса коло хторей ше шири швет у Ковачових ділох.

Ключни слова: Михайло Ковач, сакралне, профане, микрокосмос, Тарас Шевченко

Михайло Ковач (1909–2005) визначни руски писатель и єден спомедзи гевтих писательох хтори були ангажовани коло Руского народного просвитного дружтва². Ковач у веліх интервьюох за рижни часописи и новини, як и у своїх дньовнікох, гуторел и писал о тим хтори писателе уплївовали на його творчосц. Юлиан Тамаш у кнїжки *Євангелиста Михайло Ковач* (Тамаш, 2009) пише о тим же на Ковача значни уплїви Библиї, Гоголя, сербских и горватских писательох, але же за руску литературу найзначнейши уплїви класикох українскей литератури. Тамаш у тей монографії гвари же, кед би ше уплїви на

* anarsimunovic@ff.uns.ac.rs

** Тота работа настала як часц вигледованя у рамикох виробку докторскей дисертациї под назву „Мит завичаю у творчосци Михайла Ковача у контексту рецепциї українскей литератури” и под менторством проф. др Людмили Попович на Филозофским факултету у Новим Садзе.

¹ Робота часц проєкта *Дискурси меншинских язикох, литературох и культурах у югосточней и штредней Европи* (178017) хтори финансиє Министерство просвити, науки и технологийного розвою Републики Сербії.

² „Указало ше же писательом зоз шорох РНПД припада векша часц заслугох за конституованє литератури и литературного живота Руснацох Югославїї (Г. Костельник, Я. Фейса, О. Костелник, М. Буїла, С. Саламон, М. Надь, М. Ковач, Є. Солонар)” (Тамаш, 1997: 72).

Ковача посклало шором, такой за Библию би бул Шевченко (Таташ, 2009: 180–189). Тамаш ище гвари же митотворносц природы у Шевченковой поезиї, на хтору указал сучасни україниста Григорий Грабович, функционална и при Ковачови. Таки попатрунок на вкупне Ковачово діло указало же го можеме дефиновац як авторски мит завичаю. Основа на хторей Ковач будовал своєю діло – матрица Шевченкового авторского миту завичаю, та так як цо ані у Шевченковим ділу Україна не представя конкретне место або територію, але способ иснованя³, так и при Ковачови завичай комплекснейше поняце. Завичай при Ковачови источашне означуе завичай у узшим и ширшим смислу, так же ше руша од хижи, з дому, хтори представя єдини простор щесца у Ковачових ділох и источашне представя космогонийни символ, преїг валала у хторим ше дом находзи, але не було хторого валала, але валала у хторим у векшим чишле и організовано жию Руснаци, по историйни завичай, односно Україну, одкадз ше Руснаци приселели до того валалу и одкадз ноша свой язык, виру и традицию.

У тей роботі будзе анализовани лем завичай у найушшим значеню у рамикох Ковачового мита завичаю, у значеню дома як микрокосмосу, т. є. космогонийного символу, хижи у хторей ше народзую Ковачово подоби и зоз хторей за ніх почина швет. Мирча Елияде у кнїжки *Aspekti mita* (Zagreb, 2004) виучуе значене „живого мита”, важносц примитивних митологийох у архаичних дружтвох, а представел и мити о походзеню и космогонийни мити. Гоч Елияде виучовал мити при архаичних заєднїцох, указало ше же у Ковачових ділох присутни таки попатрунок на швет хтори барз подобни попатрунку на швет архаичних заєднїцох. У кнїжки *Свето и профано*, Елияде анализуе и представя цо припада сакралному, святому простору, а цо профаному и указуе як символ одкрива святе⁴. През одкриване значеня символа дома односно хижи у Ковачовим ділу, будзе указане як хижа представя сакрални простор у Ковачовим миту завичаю. На прикладах зоз Ковачовой поезиї, у хторих ше хижа поровнуе зоз женским целом, укаже ше як символ хижи будовани у рамикох митского розуменя и же хижа простор хтори вибудовани на опозициї сакралне - профане. Ліляна Пешикан-Люштанович у студиї *Žensko telo kao prostor u usmenoj obrednoj lirici* (Sarajevo, 2016) на подобни способ анализуе женске цело як простор. За тоту роботу ище

³ „Шевченкова Україна иснуе у митологийним, а не у историйним континууму” (Грабович, 1991: 158).

⁴ Elijade, M. (2003). *Sвето i профано*. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića. (Cyrillic)

була значна робота *Структура та семантика словообразу хати* Олександра Бороня (Київ, 2015) у хторей автор аналізує слику хижи у творчосци Тараса Шевченка. То окреме важне, бо Ковач свой мит завичаю вибудовал на основи Шевченкової матрици авторского миту України, та и при Ковачови мож препознац значеня хижи хтори присутни при Шевченкови.

Писня *Наша хижочка*, хтора ше дакеди зявює под насловом *Хижочко стара*, єдна з найпознатших Ковачових писньох, хтору ше часто шпива як народну. Наводзим цалу писню:

Хижочко стара, худобко наша,
ти нам на билим шведе найкрасша.
Ти нам найкрасша, хижко билена,
а добра така як мац роджена.
Кед яр пахняца до нас завита,
кед коло тебе овоц розквита,
та думам, хижко моя схилена,
же ши зоз раю на жем спущена.
А кед, заш, вжиме витри завию,
стреху щарнету з шнігом закрию,
теди як квочка шицких нас збераш,
цепли криделка на нас пресцераш (Ковач, 1990: 5).

През стихи „та думам, хижко моя схилена, же ши зоз раю на жем спущена” мож препознац космогонийни мит, хтори бешедує о наставаню швета такого яки є. Окрем того, мит гутори и о тим як швет установени як стварносц през святе (Elijade, 2003). Же хижа представя сакрални простор видно зоз уж наведзеного стиху, дзе ше гутори же хижа зоз раю на жем спущена. Треба обрациц увагу на того же хижа з раю спущена на жем, а жем барз важни елемент завичаю у Ковачовим миту. Ковач у тей писні поровнує хижу з мацеру, а архетипу мацери треба пошвениц окремну студию. Хижа описана як найкрасши простор хтори гу тому ище дава и сигурносц, а поровнує ше ю з мацеру. Хижу ше поровнує и зоз квоку хтора коло себе збера курчата и зоз своїм целом, зоз своїма кридлами шици свойо дзеци од шицкого од чого ше тоти дзеци боя. Зоз шлідуючих прикладох ше увидзи як ше поет непрерывно жада врациц до своей хижи, то єдине место хторе му дава сигурносц. Лем ту ше вон чувствує шлебно, як на мацерових руках хтори го притулюю гу себе. Намага ше же би ше врацел до утробы хижи так як до мацеровей утробы. „Психологове твердза же человек вше смуткує за мацерову утробу, а велї религий, медзи нїма и наша, сную ше на сну о врацаню до раю першобутносци” (Elijade, 2003: 48–49). З того можеме заключиц о вичним поетовим стану духа, односно же ше

вон вшадзи чувствує несигурно и же ше прето непрерывно жада врациц до хижи у хторей ше чувствує сигурно як у мацеровой утробы.

У Ковачовой кніжки *Писні Діда Заградара* писні подзелени тематски по поглавйох по тим шоре: *Дом, Школа, Валал и город, Дружтво и Природа*. Мож повесц же по тим шоре дзецко упознава швет, та же ше дом находзи у центру його швета. У поглавю *Дом* находза ше писні хтори у фокусу маю дзецко и його одношенє гу дому, а мож заключиц же таке одношенє гу дому як микрокосмосу Ковач сце вибудовац при своїх читательох. Писні *Мой дом* и *Наша хижа* даваю идиличну слику дома. Дом як сигурне место хторе щизи од жими, дижджу, а окремо того, у доме ше находза и родичи, цо тиж єдна файта сигурносци. Приклади:

Мой дом там долу,
над домом хмари.
У доме мойо
родичи стари. . .
Най страша хмари,
най гирми гром,
родичох и мне
чува наш дом.
1952 (Коваџ, 1979: 7)

У Ковачовим миту хижа представя космичну осу коло хторей ше шири швет. Елияде гвари же ше „наш швет” вше находзи у штредку швета, а же „вше слово о єдним совершеним Космосу, без огляду яке пространство вон облапя” (Elijade, 2003: 91). И зоз наведзеной писні *Мой дом*, як и зоз шлїдуючих прикладах, мож видзиц же хижа представя совершени Космос, вона вше представена идилично, але и як простор хтори обезпечує сигурносц своїм бивательом. У стихох „родичох и мне чува наш дом” видзимо же поет дава дому моц же би чувал микрокосмос хтори ше находзи у нїм, од шицкогo гевтого цо ше находзи звонка дому.

Поведли бизме же ше наруцує таке заключене: человек премодерних дружтвох ше намага жиц цо блїжей гу Центру Швета. Вон зна же ше його оцовщина находзи у штредку Жеми ... за людски перебувалїща ше трима же ше вони наисце находза у Центру Швета и же вони, на микрокосмичним плану, пресликовюю Универзум (Elijade, 2003: 92).

Окрем того, Елияде гвари же ше коло тей космичней оси шири Швет, а кед ше здогаднемо по яким шоре поскладани поглавля у Ковачовой кніжки *Писні Діда Заградара* (*Дом, Школа, Валал и город*,

Дружтво и Природа), вец и зоз того мож потвердиц же ше дом наисце находзи у штрעדку Швета и же ше Швет праве шири од хижи, хтора представя космичну осу у Ковачовим миту. „Гоч якей димензії простор зоз хторим ше чловек зродзел – жем, город, валал, хижа – чловек традицийних дружтвох чувствує потребу же би непрерывно перебувал у єдним швеце хтори подполни и організовани, у Космосу” (Elijade, 2003: 92).

У писні *Наша хижа* идеалізована слика хижи, а чувствує ше и моцне емотивне одношенє гу ней.

Там у доліни хижка нам стої,
сцисла ше, мала, як да ше бої.
И гоч там вона велі уж часи,
ніч не страцела давней зоз краси.
Дижджи ешеньски ю умиваю,
витри ей жимски писні шпиваю,
весна зоз квецом ю оквецує,
лето ей дари з поля зношує.
Нука у хижи мойо биваю,
вонка на ней голуби гуркаю.
Коло ней драга длуга преходзи,
дзеци до швета, до людзох водзи.
1949 (Kovač, 1979: 8)

Поета ше гу хижи одноши як гу особи, вон хижи бешедує. Хижа наволана хижочка, а то гипокористик, цо, з емотивного боку означує чувство блізкосци. Хижочки поета гутори „худобко наша”, цо шведочи о материялним стану людзох хтори у тей хижи биваю, а Руснаци о хторих найчастейше Ковач пише, праве худобни селяне. Хижку поровнує з мацеру, так як и у уж анализованей писні *Наша хижочка*. Юлиян Тамаш у кніжки *Євангелиста Михайло Ковач*, на основи Ковачового тексту *О себе* (Dijasroga, 1992), одкрива о хторей писні поет пише у *Нашей хижочки*. То хижа з його дзєцинства: „Тєраз и у Андриєвцох зме жєдлярєли, а мнє у памєтаню остали шицки три хижи у хторих зме бивали. Гєвта перша наша, вєц на концє валал и якейшик Подружници и на остатку у малєй старєй хижочки хтора ми у памєтаню остала як „Ємєйдийова” (Kovač, 1992: 386). Ковач запамєтал жє у дзєцинствє нє жили у своєй хижи и жє тота хижа була мала и стара, праве таку як ю описує у писні *Наша хижочка*. У писні *Наша хижа* видно жє тота хижа стої у доліни и жє ше „сцисла як да ше бої”. Окрєм у тих, и у других Ковачових писньох хижи хтори описує часто ше находза у доліни, на окраїску, дзєшка долу, цо тиж мож повязац зоз хижамы у яких жил як дзєцко худобних родичох. Тоты хижи були мали, стари, алє заш лєм представяю цєнтер швета.

Мотив старей хижочки як простор щесца зявюе ше у вецей Ковачових писньох, писаних за дзеци, але зоз свою символичну и психологийну глібину вон збера до себе не лем векшину стереотипох цо их Руснаци виками о себе пестую (худобни и побожни а источасно щешліви) превозиходзи свою першобутну наменку (Таташ, 2009: 99).

Ковач, значи, хижу хтору описал у піснї *Наша хижочка*, описал так як запаметал свою хижу з дзецинства. Олександр Боронь гвари же за формоване слики хижы у Шевченковим ділу барз важна хвилька же тота слика ма свойо коренї у родней хижы Тараса Шевченка, а тоты описи потвердзени и з документами и на єдней з його сликох (Воронї, 2015: 29). Видземе же и при Ковачови, так як при Шевченкови, на формоване слики хижы вельки уплїв мала праве хижа у хторей виресли тоты писателе, хижа яку паметаю з часох дзецинства. Боронь у спомнутей роботы пише же таки хижы яки Шевченко описуе у своєї поезії було барз вельо у Наддніпровщини, а тото ше тиж так одноши и на опис хижох хтори Ковач дава у своїх ділох, з тим же хижы хтори Ковач описуе, праве таки хижы у яких жили велї Руснаци. Окрем того, Боронь гвари же ше символика хижы при Шевченкови снуе на опозицийох сакралне/профане и свойо/чужде. „Своя” (моя) хижа постава при Шевченкови место домашнього миру, фамелийней гармонії, а то генетично повязане зоз значеньом хижы у народней традиції, з тим же ше ту значене трансформуе до общейшого – означуе микрокосмос” (Воронї, 2015: 30). „Лем у своєї хижы поет ше чувствуе шлебодно у одкриваню емоцийох, дошлебодзуе себе же би бул максимално отворени, у „моєй хижы” тирва интимни диялог зоз самим собу” (Воронї, 2015: 31).

Зоз наведзених прикладах зоз Ковачовой поезії видно же и при ньому хижа ма таке значене як и при Шевченкови, а же хижа простор хтори дава наймоцнейше чувство сигурносци, а ведно зоз тим и шлебоди, шведоча шлідуюци приклади зоз писньох *Кошава*, *Єшень*, *єшень*, *Моєй піснї* и *Шидина*.

Цепла хижочка
и периночка
од кошави гнівацей
дзеци чувала. (Ковач, 1979: 162)

Пісня *Єшень*, *єшень* дава подобну слику:

Кед загвизда жимни витор,
хижни дзвери завру людзе,
а у хижох тепло, мило

и привитно людзом будзе. (Ковач, 1979: 169)

Видзимо же хіжа прадставена як простор у хторим превладуе чувство цеплоти, сигурносці, наспрам витру і жими хтори вонка, з другога боку хижних дзверох, а мож обачиц і же у хижох хтори Ковач описуе, вше превладуе гармонія, хтору можеме наволац Космос, а звонка вше грожи даяка опасносц, хтору можеме наволац Гаос.

За традыцыйні дружтва характэрыстычна опозицыя хтору тоті дружтва подрозумую медзі тэрыторыю на хторей жию і непознатим і неадрэзэным простором хтори ю окружуе: тота перша „Швет” (точнейше: „наш швет”), Космос; друга тэрыторыя вецей не Космос, але една фэйта „другога швета”, странскі гаотычні простор (Elijade, 2003: 81–82)

Дзвери і праг на хіжы прадставяю гранічны простор, а Еліяде толкуе же на цэрквох дзвери азначую претарговане контынуітэту, а праг место на хторим ше адвіва преход зоз сакральнаго до профанаго швета. „Аналогічна рытуальна улога додзелена прагу людскаго перебуваліща і прето вон ма таке значенне” (Elijade, 2003: 78).

И у *Моёй піснi* Ковач своёй піснi гуторі так:

Будз ми як куцік у доме старім
кед вонка громи небо валяю. (Ковач, 1964: 108)

З того тиж видзимо же дом дава сигурносц док вонка буря. Буря може азначовац і шпіцко гевто цо бі на гоч які спосаб могло загрозіц сігурносц і совършенство мікراكосмосу, а зоз шпіцкіх наведзеных прыкладах, же праве зоз уходом до хіжы, значы зоз преходзеньом хіжнаго прагу і завараньом дзверох за собу, як кед бі ше уходзело до сакральнаго простору, простору хтори дава мір і сігурносц, наспрам Гаосу хтори ше находитзі звонка хіжы.

У піснi *Загадка* паэта паровнуе хіжу зоз бабу, зоз чым ше указуе акремне адношене гу бабі і ёй улогі у виховйованьу дзецох, а баба у Ковачовым ділох, акремне у літэратуры за дзеці, ма акремне міле адношене зоз своіма унучатмі:

Знам таку бабу цо ма тры ока,
а главу трыма дакус до бока.
У шывіх власох уха чэrvені,
а косці бабі стары – дрэвены.
Шерцо бабово драгше од злата,
гоч ё справене з – жовтаго блата.

Тота бабочка: наша хижочка.
 А три облачки, то тоті очка.
 З двома оками патри до шора.
 а зоз тим трецим патри до двора.
 Стреха хижочки – то шиви власи,
 комини – уха, глави прикраси.
 А шерцо драге, драгше од злата,
 то пец наш били справени зоз блата.
 1940 (Kovač, 1979: 9)

Ліляна Пешикан-Люштанович аналізувала женске цело як простор у усней обрядней лирики, з чого видзимо же космогонийни мотив цела насамперед припада архаичней поезії и фолклору. Без огляду на то, на подобни способ женске цело представене праве у спомнутей Ковачовей писні, та прето можемо поцагнуц паралелу медзи вигледованьом Ліляни Пешикан-Люштанович и писню *Загадка*.

„Зоз тим гіперболизованим целом наглашує ше значене жени и указує ше на ей дороснутосц улоги хтору окончує у обряді. Тото вельке цело може буц простор у хторим ше дорушую и повязую тот и гевтот швет” (Pešikan-Ljuštanović, 2016: 98). Отвор на верху – комин, бул би отвор преїг хторого ше витворює контакт з гевтим шветом. У писні *Загадка* комин представени як бабово уха, цо на символічним уровню мож розумиц як уха преїг хторих баба слуха цо ше ей поручує з гевтого швета. Опатримо и яке значене ма комин у Ковачовим ділу, понеже пец директно повязани з комином, а пец представя бабово шерцо.

На прикладі писні *Загадка* у хторей гіперболизоване цело баби, указане же яка значна ей улога у дружтве хторе Ковач описує, а шерцо бабово представене як пец. У писні *Дзиви гуски* ше спомина руски пец як место коло хторого ше збераю члени фамелії, а пец у руским обисцу мал важне место:

У хижи цепо. Гори лампочка.
 под пецом з дзеци шедзи бабочка
 и приповеда тром паром очох
 о дзивих дзивкох длугих варґочох,
 о густих лесох, царох преславних,
 о бабох, дідох тих стародавних...
 1940 (Kovač, 1979: 184)

З того прикладі тиж видно же дом представени як микрокосмос. Окрем того, и у тей писні важне место у хижи представя праве пец коло хторого позберани баба и унучата. Баба дзецом приповеда о прешлосци, о часох скорей як ше Руснаци приселели з

Горніци, а завичай у ширшим значеню у Ковачовим миту означує праве оцовщину, Україну. Толкованє хторе дава Мирча Елияде о миту о вичним врацаню мож применіц на Ковачово діло, у хторим непрерывно маме врацанє до родней хижи, з єдного боку, и до України, односно до своєї оцовщини з другого боку. У наведзеней писні баба приповеда унучатом о прешлосци, вона их упознава зоз животом своїх предкох, а мит учи людзох же треба жиц так же ше роби исте гевто цо робели предки у примордиялним чаше. Цо ше дотика отримованя національного идентитета, за Руснацох би то значело спатранє на предкох хтори бешедовали на своїм язiku и преношели културу и традицию з генерациї на генерацию. Праве ту сцигуєме по толкованє прецо пец бул таки важни у руским обисцу, бо праве вон представлял место коло хторого дзеци од старших членох своєї фамелиї починали упивац мацерински язик и здобувац национални идентитет. Кед Ковач спомина пец, видзимо же коло нього вше позберана фамелия, а найчастейше ту и баба и дідо и унучата. Зоз шлїдуючих прикладох увидзи ше же хижа хтору Ковач описує у своїх ділох, така яки були велї руски обисца. При Шевченкови тиж така ситуація, т. є. и при ньому, як гвари Боронь, основа на хторей Шевченко похопйовал дом, окрем памятокх зоз родней хижи, праве традиційне українске обисце, народни вереня и обряди (Воронї, 2015: 39).

У старим руским обисцу знало ше яки розпорядок просторийох и їх функция. Руске обисце детально, з описом, рисунками и фотографіями описала Олена Папуга у кнїжки *Руске обисце* (Папуга 2009).

Старе руске обисце було составене зоз трох просторийох у хторих ше бивало. Перши руски хижи такв. *шлєти хижи* могли мац лем два просторії – предню хижу и приклет. У предней хижи ше спало, єдло, ткало, ту перебувала фамилия по цали дзень. У приклеце ше варело (Папуга, 2009: 10).

Предня хижа була простория у хторей ше зберала фамелия, та можеме повесц же праве за предню хижу вязане прилапйованє и пестованє мацеринского язика и національного идентитета. Ковач у своїх ділох шведочи о єдним часу и способу живота Руснацох у чаше кед векшина Руснацох жила у такей хижи яку описує Папугова, а Ковач тоту хижу и способ живота литераризує у своїх ділох.

Цо ше дотика ситуацийох у хторих представене чувство хторе дава дом, превладує ешеньски и жимски час, а влєце и вярї, окреме у Ковачовей литератури за дзеци, акцент положени на одношенє дзецка зоз природу и домашніма животиняма. Мож заключиц же Ковач у своих ділох наисце описує правдиви живот

Руснацох – парастох на валале, хтори у самим доме найвецей перебували вжине, а влесе и на яр їх діялносц вязана за польо. Юлиян Тамаш гвари же Михайло Ковач позна душу Руснака на валале⁵ Тото исте препознал и Силвестер Саламон, Ковачов сучаснік, поета и литературни критичар:

Жадаце дацо нашо, специялно нашо, руске, народне? Цошка у чим кажди дих будзеце чувствовац як свой? Сцеце Руснака у його живоце, з добрима и подлима странами, з ліцом и спаком? Сцеце го видзиц у своїх обичайох и характеристикох: Ниа, тото найдзеце у литературних роботох, продуктох п. Ковача. Пред очми му народ, слово вжате у найбуквалнейшим смислу (Salamon, 2009:71).

Саламон ище гвари же Ковач пише о Руснакови у дзецинстве, младосци и позних дньох.

Опатримо як тото цо характеристичне за Руснацох, а одноши ше на руске обисце, описане у Ковачовим ділу. У Ковачовой творчосци мож обачиц же кед описує обисце знука, часто наводзи часци хижи, односно просторії хтори характеристични за руске обисце, а тоти описи таки як цо описала и Олена Папуга. Ковач спомина приклет, задню хижу, предню хижу, коморку, (руски) пец. итд. У писні *Кошава* зявює ше таки опис:

Вечар кошава
з дзверми лупкала,
до приклета ше хпала
...
Цепла хижочка
и периночка
од кошави гнівацей
дзеци чувала.
1964 (Ковач, 1979: 162)

Кед знаме яки бул розпорядок просторийох у руским обисцу, вец и на основи наведзеного прикладу мож заключиц же Ковач у тей писні дал реалну слику обисца, бо приклет не бул простория за спане, але ше з нього уходзело до хижи у хторей ше спало и хтора, праве пре таки розпорядок, була захищена од витру. Писня *Слунко, хмара и ми дзеци* тиж дава опис руского обисца:

⁵ „винїмкови познаватель способу живота и психології руского жительствова, першенствено медзи двома войнами, тематично рижнородни до мири хтора ше приближує гу универзалносци бо залапує шицки форми живота (Тамаш, 1997: 117).”

Хижа у штрעדку сримского горбатого валала –
така як шицки нашо руски обисца:
з вапном обилена, на доганово обцагнута,
не барз велька, ані не такой-така мала.
Зоз ней, як дзеци, я и брат мой младши, весели,
през облак патрели (Коваč, 1964: 70).

З того прикладу видзие же велі руски хижи випатрали праве так як су у тей писні описани, а ище раз наиходзие на приклад у хторим дзеци праве зоз свойого дому починаю упознавац швет и же им праве тот дом представля центер швета. Опис предней хижи находзие у писні *Чи зайдзе слунко*:

Посцель висока у предней хижи,
а на ней била перинка зос смужками,
били заглавки, плахитка и ліцо Марії
зоз двома чарнима бліщацима тарками (Коваč, 1964: 78)

Кед тот опис поровнаме зоз описом предней хижи, хтори дава Олена Папуга, вец ище раз можеме заключиц же Ковач у своїх ділох шведочи о дакедишнім живоце Руснацох.

Посцелі стали у чоле коло бочних мурах, т. є. при муре од сушеда и од двора. У чоле медзи посцелями стала лавка, а опрез ней стол. З лівого боку стал пец, а з правого боку лада и орман. У предней хижи не мушел буц пец. Мури, повала и пец були обилени на било. На мурах були повишани образи (Раруга, 2009: 10–11).

Образ на муре бул обовязна часц предней хижи, а так шведочи и Ковач у своей писні. То указує о значносци вири при Руснацох, та так у описаней слики маме ситуацию у хторей дзивка хора, але над ню ше находзи Мария на образу, як символ молитви хтора ю виздрави.

Горе уж поведзене же Ковач у своих ділох спомина пец, та опатрime як О. Папуга описує пец:

Ані одну руску хижу ше не могло задумац без пеца. Прето тот пец и наволани *руски пец*, а тот назва ше затримала по нешка. Пец служел за зогриванє, за печене хлеба и варене едлох. Состоял ше з вецей часцох, а каждая з ніх служела за дацо... на патки ше шедзело коло пеца (Раруга, 2009: 21).

Окрем же мал функцию зогриваня хижи и места на хторим ше вари, пец у руским обисцу мал и функцию места коло хторого ше зберала фамелия, та можеме повесц же ше коло пеца починало будовац

чутство націоналней припадносци, як уж поведзене. Ковач почал писац у периодзе кед руска литература була у функції національного вреднованя и забави, та у його ділох мож препознац и єдну и другу функцію. Нас у тей роботі интересує функция національного вреднованя. У рамикох функції національного вреднованя находзи ше и мацерински язык, хтори ше упива праве дома и преноши ше знука фамелиї. Ковач любов гу мацеринскому языку и освидомйоване о його важносци пестує у даєдних писньох за дзеци хтори ше находза у поглавю *Дом* у кніжки *Писні Діда Заградара*. Писня *Дідово унуки* описує діда хтори чека лето же би до нього пришли унучата, а за унука Ивана так гутори:

Вон як вельки дума
и розсудзує,
вон ше дзецом гевтим чудує
цо мацеринске слово забуваю,
тим цо ше учиц бешеду свою,
дідовску, одмагаю.
...
Ша то и жвиринки у лесох,
и птици у гаю,
кажди свою мацеринску бешеду
уча и знаю.
А мойо унуки – хвалі ше дідо –
гоч ширцом по тей нашей красней жеми биваю,
шицки свою мацеринску бешеду
любя и знаю. (Коваč, 1979: 19)

И у писні *Мацерово слово* Ковач поручує дзецом же важне знац, але и чувац мацерински язык:

ми мацери нашо любиме
и пре слово,
слово мацерово,
мацери нашо не забудземе (Коваč, 1979: 31).

О тим яки мацерински язык важни за нього, як писателя, Ковач гутори у писні *Бешедо моя*:

Бешедо моя худобенка, непризната,
худобна як цо були худобни оцове нашо
цо це як жренко ока свойого чували
док по степи тей безкрайней за хлебом блукали...
За тебе ше нешка унуки унукох питаю
же кому служиш, прецо постоїш,

кед телї бешеди красни на швецце истную,
вельки бешеди, до хторих ше таки як ти,
як поточки до рикох улїваю...
...Увидзиш, бешедо моя мила старенька,
же ми ище вше вельо можеме:
шерцо цо нас родзело,
шерцо цо нас виховало,
шерца цо нас розумели,
шерца цо нас любели,
до ведна з любову повяжеме... (Ковач, 1979: 15).

З того прикладу видно же припадніки младшей генерації не ценя так мацерински язык їх родичи, баби и дїдове. Медзитим, у тей писнї ше чувство о значносци мацеринского языка преширює на припаднікох заедніци хтора бешедує на тим языку, не остава ограничене лєм на особну значносц.

Пестоване чувства националней припадносци окреме наглашене у Ковачовой автобиографскей писнї *Грих*, у хторей описує свой живот од дзецинства у худобстве, преїг одходу на школоване, у чаще кед думал же з образованьом яке достане постане пан и же го як пана гевти хторих вон за панох тримал буду тримац, по хвильку кед ше врацел до свойого обисца и ганьбел ше за своїх родичох парастох, и конечно, по хвильку кед зрозумел „же нїяки фини парфєми/не маю пах таки мили як пах родзеной жеми,/кед сом научел цо шицко родичи у живоце спознали/док своїм дзецом криделка за летане дали, →я ше од родичох моїх,/од роду мойого,/не одцудзовал,/я мацер, оца, брата, род мой худобни,/ту шерцу мойому/голубел и притульовал” (Ковач, 1989: 99). Видзимо же хвилька хтора одредзела його дальше доживйоване дома и родичох – праве одход з дому, а то една з главних темох у Ковачових дїлох. Ковач у своїх дїлох барз часто описує одход младих з обисца, кед ше родичом видзи же млади не маю у себе чувство националней припадносци. Ковач указує же млади наисце не маю тото чувство, але то роби прето же би на таки способ национално освидомел своїх читачох. Же ше у доме упиваю народни обичаї, вира и традиция, шведочи писня *Велька ноц на малей Маковици*:

Дакеди, на дзень нешкайши,
у доме нашим,
писанки уж були виписани,
паска и сирец, за швецене,
у кошарки плеченой,
уж були порихтани.
Оец, мац, я и брат
на тот шветочни час
несцерпезлїво чекали

же би нас дзвони
 церквочки шидянской
 шветочно поволали (Ковач, 1989: 62).

Вишивани ручнік тиж представя часц традиції Руснацох:

Ручнічок на столе розквітнути
 з кветами двобарвовима.
 То квети садзени на ручнічку
 з руками мацеринима..!
 До цудзей цудзини кед далеко
 ей дзеци пойду зоз Краю,
 най голем квети з ручнічка
 памятку на дом чуваю
 1969 (Ковач, 1985: 61)

Одход дзецох з обисца барз важна тема при Ковачови, бо у ней видно як дом похопою родичи, а як млади. Ковач ма вельо приповедки на тоту тему, а мож повесц же праве круги приповедкох о гледаню лепшого живота и опозиції потомки – предки, обединюю у себе дом як центр швета, а праве тото можеме препознац у писні Шиви голуби:

Та най гоч думка дом мой нащиви,
 мой дом стареньки, у старим краю,
 бо думки, мамо, голуби шиви,
 цо дом свой стари не охабяю
 1969 (Ковач, 1985: 144).

На основи анализованих прикладох, мож заключиц же у Ковачовой поезії дом представя сакрални простор, бо є зоз раю спущени на жем. То єдини простор хтори поетови дава чувство сигурносци, та ше прето непрерывно жада до ньго врациц. Ковач поровнує хижу з мацеру, та врацанє до хижи мож поровнац зоз жажду за врацаньом до мацеровей утробы. Дом представя центр швета, космичну осу коло хторей ше шири швет. Так похопену хижу мож наволац Космос, наспрам Гаосу хтори ю окружує и хтори грожи ей гармонії и сигурносци. Елияде гвари же ше человек премодерних дружтвох намага жиц цо бліжей гу Центру Швета, цо мож препознац у поетовим споведаню у поезії, але и у таким похопйованю швета хторе Ковач сце формовац при своїх читачох. Так ше у його ділу справую припадніки старшей генерації, односно родичи, баби и дідове, хтори хижу доживюю як Центр Швета, хтори жию мит, вони хижу тримаю за сакрални простор. Млади, медзитим, хижу не доживюю так, вона за

ніх вещей не сакрални, але профани простор, бо страцела тото значене хторе присутне при їх родичох. Юлиан Тамаш, анализуючи писню *Хижочко стара*, гвари же Ковач похасновал принцип хтори присутни у веліх митологийох швета, а хтори ше одноши на птици хтори участвую у твореню швета, а праве у спомнутей писні, поет поровнуе хижу з квочку хтора гу себе притулюе своєю дзеци. „Така *Хижочка стара* вещей не старее, вона тирва покля ми тирваме” (Тамаш, 2009: 100). Кед Ковачову хижу похопиме як Центр Швета и як сакрални простор у Ковачовим миту завичаю, Тамашово твердзене о тим же хижка *Хижочка стара* будзе тирвац покля ми тирваме можеме преглібиц и повесц же вона будзе тирвац тельо кельо ю кажда идуца генерація будзе тримац за модел на основі хторого будзе будовац свой швет.

Ana Rimar Simunović

HOME IN KOVAČ LITERARY WORKS

Summary

Mihajlo Kovač has taken over matrix of authorized Ukrainian myth from Taras Shevčenko. That is the base on which he had build his own literary work and had created his own myth of homeland of Ruthenians. Hrihorij Hrabovič defined Shevčenko's Ukrainian myth and showed that in Shevčenko's poetry Ukraine didn't exist in historical continuity, but in mythological. That is the very similar way in which homeland is defined in Kovač's literary works. Homeland in Kovač's myth presents complex term. In the narrowest sens of the term, homeland presents birth house or home, that is the only one place in the world where Kovač's characters feel safe. Then, this term presents village in which this house is placed and where Ruthenians live organized. In the end, the term of homeland presentes historical homeland of Ruthenians – Ukraine. The aim of this paper is to present home as a microcosmos and as a cosmogonic symbol in Kovač's myth. Mirca Eliade definies difference between sacred space and profane space, and shows that sacred space has existential value for religious man. This paper shows that in the case of Kovač's myth of homeland, home is sacred place for characters who believe in this myth and who truly live it.

Key words: Mihajlo Kovač, home, sacred space, profane space, microcosmos, Taras Shevčenko

ЛИТЕРАТУРА

- Boronj, O. (2015). *Poet i joho proza, heneza, semantyka i recepcia Shevčenkovoї tvorčosti*. Kyjiv: Krytyka. (Cyrillic)
- Elijade, M. (2004). *Aspekti mita*. Zagreb: Demetra.

- Elijade, M. (2003). *Sveto i profano*. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića. (Cyrillic)
- Hrabovych, H. (1991). *Shevchenko jak mifotvorec*. Kyjiv: Radianskyj pysmennyk. (Cyrillic)
- Papuga, O. (2009). *Ruske obisce*. Rijeka: Kulturne društvo Rusnacoeh i Ukrajincoeh „Rušnjak”. (Cyrillic)
- Pešikan-Ljuštanović, Lj. (2016). Žensko telo kao prostor u usmenoj obrednoj lirici. *Sarajevske sveske*, 49–50, 93–108.
- Salamon, S. (2009). Književni radovi Michajla Kovača. *Šidina*, 11, 71–73. (Cyrillic)
- Tamaš, J. (1997). *Istorija ruske literature*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (Cyrillic)
- Tamaš, JU. (2009). *Jevanhelista Michajlo Kovač, studija*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)

ЖРИДЛА

- Kovač, M. (1964). *Moj svet*. Ruski Kerestur: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Kovač, M. (1979). *Pisnji Djida Zahradara*. Ruski Kerestur: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Kovač, M. (1985). *Švetla večarovo*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Kovač, M. (1989). *Ja dub červotočni, pisnji*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Kovač, M. (1990). *Hižočka stara, vibrani dzecinski pisnji*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)